

Գ Է Ո Ր Գ Ծ Ա Ռ Ա Յ Յ Ի Ս Ո Ւ Ս Ի Ք Ի Ւ Ս Տ Ո Ս Ի

ԵՒ ԿԱՄՈՔՆ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ
ՀԱՅՈՑ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՄԱԶԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ
ԱԹՈՌՈՑ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՍՐԲՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱՇՆԻ

Շնորհազարդ Կաթողիկոսի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Գարեգնի Ա., Ամենապատիւ Պատրիարքի Հայոց Ս. Երուսաղիմայ Ս. Կիրոյի Բ., Ամենապատիւ Տեղապահի Պատրիարքութեան Հայոց Թուրքիոյ՝ Ս. Գէորգայ Սրբազան Արքեպիսկոպոսի Արարանեան, Գերաւորի Առաջնորդաց, Հոգեւորի Փոխանորդաց, Բարձրապատիւ վանահարց եւ միաբանական Ուխտից, Ամենայն Աստուածահանոյ Եկեղեցական, բարեգործական եւ ուսումնական Հասասութեանց եւ համայն ժողովրդեան ի մայրենի երկրի բնակելոց եւ՝ նմղեհութեամբ սահեալ՝ ի սար աշխարհ սփռելոց ժողովն սիրոյ եւ խաղաղութեան հասցէ ի Միաձմաւէչ եւ Կրկական Ս. Կաթողիկէէս եւ ի Ս. Լուսաւորչին մերոյ Այլէս:

Դարձ հինգ եւ արքիք հինգ անցին ի վերայ, յորմէ հետէ Աթոռն Հայրապետութեան Հայոց փոխեցաւ ի Սիս քաղաքէ Կիլիկիոյ անդրէն ի բնակ տեղին իւր ի Ս. ԷԶՄԻԱՇՆ, ի Վաղարշապատ քաղաք, ի կայս թագաւորաց մերոց Արեւիկունեաց, ուր զառաջինն նիմնեցաւ ձեռամբ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ ըստ տեղեանն, որպէս աւանդէ Ազգաբանգեղեայ պատմութիւնն:

Բայց ոչ ընդ երկար եւ հաստատուն մնաց Աթոռն ի Վաղարշապատ քաղաքի, քանզի ազգի ազգի հանգամանք հարկ ի վերայ դնէին Կաթողիկոսացն Հայոց փոփոխել զտեղի բնակութեան իւրեանց, էր զի վասն համապազարդ բանակցութեանց ընդ սրբոյն աշխարհին մերոյ, եւ էր զի յերեսաց արեւաւանաց հինից, որ ստէպ ստէպ ի վերայ գային: Ըստ այսմ տեսանեմք, զի

անդէն ի վախճան դարուն հինգերորդի փոխեցաւ Աթոռ Հայրապետութեանն ի Դուին, յորում նստէին մարգապան Հայոց, եւ անձի ընդ ժամանակս ժամանակս փոխեալ յԱրամուն եւ յԱղթամար, ի Վարազ եւ յԱնի, ի Մոփս եւ ի Հռովկայ եւ հոսկ ուրեմն յամին 1292 ի Սիս քաղաք Կիլիկիոյ, յաթոռանիսն թագաւորացն Հայոց Ռուբինեանց, ուրանոր եկաց մնաց մինչեւ ցամն 1441 :

Այլ կարի աղէտալի եղեւ այս վերջին փոխադրութիւն Աթոռոյն զի մինչ Կաթողիկոսն Հայոց ի Սիս փութային ական ունելով հասաստութեան իւրանութեան իւրեանց օգնականութեամբ մերազնեայ իւրանաց եւ թագաւորաց Ռուբինեանց, սոքա ինքնին ռւացան զմայրենի եկեղեցին իւրեանց եւ յայնմալէս ընկալան զգաւանութիւն եկեղեցւոյն Հռովմայ, զոր յանձն առին նոքա վասն քաղաքական ակնկալութեանց, յուսացեալ եթէ օժանդակութեամբ արքայիցն Եւրոպիոյ յաջողոցի նոցա պահել զիւրանութիւն իւրեանց ի Կիլիկիա, որ շուրջ պատեալ էր մահմետական սուլթանօք եւ առ այս հարկ էր հանել զմիսս պապիցն Հռովմայ, ըստ որոց հրաման ոչ իւրեանք արքայք Եւրոպիոյ առնել ինչ յօգուտ քրիստոնեայ իւրանաց Կիլիկիոյ, որք հերձուածողն էին յայս եկեղեցւոյն Հռովմայ : Թէպէտ եւ ի դերեւ ելին յոյսք թագաւորացն Ռուբինեանց եւ ոչինչ նպաստ օգնականութեան գտին յարեւմտից կուսէ, սակայն օր ըստ օրէ յաւելուին ջանք միաբանելոյ զեկեղեցին Հայոց ընդ Հռովմայ, հայթայթանօք միաբանողաց հաւատարմից, որք *ունիտորք* կոչին : Զի անհա՛ ըստ օրինակի թագաւորացն Ռուբինեանց՝ Կաթողիկոսն ունանք Սըսոյ թուրք հպատակութեան գրեցին առ պապս Հռովմայ, որպէս եւ շատ եպիսկոպոսք արքի մօք թիրալայք էին զկնի միաբանողացն մինչեւ ժողովոյ ինչ լինել ի Սիս, ուրանոր ընդունէին ինչ ինչ ծէսս եւ զբան դաւանութեան Լատինացւոց : Այսպէս օր քան զօր վասթարէր եւ նուասանայր կաթողիկոսութիւնն Սսոյ եւ մերձ էր ի սպառ կործանումն :

Զայս աղէտ սարակուսի ուժի ուժով դիտէին վարդապետն Հայոց արեւելեայք, ի վանիցն Հաղբասայ եւ Սամահնի եւ Սիւնեաց, որք յաւուրց անձի Ներսիսի Լամբրոնացւոյ տեսանէին զվսանգ եկեղեցւոյ մերոյ ի նորասիրաց եւ ցանկացողաց միաբանութեան համօրէն եկեղեցեաց քրիստոնից եւ ելք հմարս խնդրէին զերծուցանել զանկախութիւն եկեղեցւոյ մերոյ ի հաղբից կեղծաւոր միաբանողացն :

Եւ իբրեւ ամենեւին բարձաւ իւրանութիւնն Հայոց ի Կիլիկիոյ, ժամ պատեհն համարեցան վարդապետն արեւելից ձեռն ի գործ արկանել փրկել զեկեղեցի մեր : Ի ձեռն նուիրակաց ծանուցին նոքա ամենայն վանօրէից Հայաստանեայց, «եթէ ի մէի ունէին ընդ հուպ հրաւիրել զնոսա ի խորհուրդ մի բարի եւ օգտակար» : Առաջնորդք այսր խորհրդոյ էին Յովնաննէս վարդապետ Հերմոնեցի, յաւակեցաց եւ յաջորդ մեծի վարդապետին Գրիգորի Տաթեւացւոյ, որ զառաջնորդութիւնն իսկ ունէր զՏաթեւայ վանից, Թովմաս Մեծօփեցի, առաջնորդ սրբոյ Ուխտին Մեծօփայ, նախանձախնդիր իւրանութեանն Ս. Էջմիածնի : Առ ժամ մի լռեալ մնայր գաղտնի խորհուրդն, մինչեւ հմարիւք իմն, ձեռնաստութեամբ ունանց հաւատարիմ եպիսկոպոսաց Սըսոյ յաջողեցաւ կորզել ի կաթողիկոսարանէն Սսոյ զԱ. Սրբոյ Լուսաւորչին,

ֆանգի ըստ վաղեմի սովորութեան Այն համարեալ էր իբրեւ կնիք եւ երաւ-
խաւորութիւն օրինաւոր նեմարիս Հայրապետութեան, զի որ նեմարիս հայրա-
պետն իցէ առ նմա անկ էր լինել եւ Այոյ Ա. Լուսաւորչի կամ որպէս ասէ
Առաքել պատմագիր — (Գլ. Ժէ.) — «Ի վերայ Այոյն եւ Էջմիածնի ամե-
նայն ազգէ Հայոց կապեալ կան»:

Իբրեւ ծանեան վարդապետսն, եթէ Այն հանեալ էր ի Սոյ եւ գտանի
ի Ս. Էջմիածնի, ապա յայտնի հրաման ետուն ամենայն եպիսկոպոսաց եւ
վարդապետաց գալ հասանել ի Ս. Էջմիածին յամին 1441 ի խորհուրդն սուրբ
եւ օգտակար: Եւ ժողովեցան յամենայն կողմանց Հայաստան աշխարհին եկե-
ղեցականք աւելի քան զերիս հարիւս, եպիսկոպոսունք, վարդապետք, վա-
նահարք, աւագ երիցունք, այլ եւ բազում արք, որոց ոչ էր հնար գալ՝ թող-
քով ծանուցին զմիաբանութիւն իւրեանց: Եւ յաշխարհական կարգէ բազ-
մութիւնք ազատաց եւ ազատագրեաց եւ ճանուցեաց: Եւ եղեւ ի Վաղարշա-
պատ ֆաղափ ժողով մեծ Ազգային — եկեղեցական:

Ի ժողովի անդ միաբան հաւանութեամբ ամենեցուն հաստատեցաւ,
ֆանգի չէր հնար ի Սիս ֆաղափ զերծ պահել զեկեղեցին Հայոց, զդաւանու-
թիւն եւ զկարգս եկեղեցւոյն Հայաստանեայց յազդեցութենէ ժողովեցաւ եւ
չէր այլ եւս պատճառ ինչ պահելոյ զԱթոռ Հայրապետութեան Հայոց ի թաւ
աշխարհին, հեռի ի ժողովրդենէն Հայոց, ապա հարկ անհրաժեշտ կայր փո-
խել զԱթոռն Հայրապետութեան ի Սոյ անդրէն ի Վաղարշապատ՝ ի բնակ
Մայր Աթոռն Հայոց: Եւ ֆանգի ոչ հաւանեցաւ Կաթողիկոսն Սոյ գալ ի
ժողով անդ, յոր հրաւիրեցան, ապա հարկ էր ընտրել նոր Կաթողիկոս:
Ըստ այսմ մեծի հաւանութեան միաբան ամենեքեան ընտրեցին զՏէր Կիրակոս
Վիրապեցի. յաստիճանէ ֆահանայութեան, զայր սուրբ եւ բարեպաշտն, հեզ
եւ խոնարհ, ի Վասպուրականէ, որ ի վերջին ամս միայնակեցութեամբ
կեայր ի վանս Վանաստան մեծ Ակոռի գեղջ յոսն Մասեաց: Զկնի միաբան
ընտրութեան համօրէն ժողովոյն ետուն նմա նախ զգաւազան վարդապետու-
թեան, ապա ձեռնադրեցին եպիսկոպոս եւ յաւուր տօնի Համբարձման
Տեառն, յամին 1441, օծին զնա Կաթողիկոս ամենայն Հայոց եւ Պատրիարք
Աթոռոյն Ս. Էջմիածնի:

Զէ կարգ բանիս յիշատակել զանցսն որ անցին ի Ս. Էջմիածին ի
վերջին հինգ դարս, զաւուրս նեղութեանց եւ հարկապահանջութեանց, ըզհի-
նութեանց եւ բարեկարգութեանց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ. զայս ամենայն
ըստ խնդրոյ Մերում գրէ հանգամանօրէն եղբայրն Մեր ի Քրիստոս Տէր Գա-
րեգին Կաթողիկոս Ա. Տանն Կիլիկիոյ, յորմէ զամենայն ինչ մարք է ուսանել:
Զայս եւ եթ հարկ է ասել, զի այս վերջին փոխումն Հայրապետական
Աթոռոյն ի Ս. Էջմիածին կարի իմն նմանութիւն բերէ ելիցն Իսրայէլի
յեգիպտոսէ, զի որպէս անդ յառաջնումն Իսրայէլացիք փրկեցան ի դառն
ծառայութենէն եւ գերութենէն Եգիպտացոց, ըստ սմին օրինակի եւ դարձն
Կաթողիկոսարանին ի Սոյ ի Ս. Էջմիածին փրկեաց զեկեղեցի մեծ ի գե-
րութենէն Լաթինացոց եկեղեցւոյն եւ հաստատեաց անվկանդ զազատութիւն
եւ զանկախութիւն եկեղեցւոյ մերոյ եւ նորին Հայրապետաց յորդպիքից
բանասիրութիւն: Որում քաջ հաստա եղեալ ոմն ի պատգամաւորացն եկեղեցաւոր

կան ժողովոյն, որ գումարեցաւ ի Ս. Էջմիածին յընտրութեան նորոյ կաթողիկոսի՝ առաջի արար ժողովոյն՝ յաւերժացուցանել զայս սոն յիշատակի արժանավայել իմն եղանակաւ: Ընդ որ հանեցեալ ժողովոյն սահմանեաց զամս վեց (1941-1946) անուանել ամս յոբելինի եւ կատարել հանդէս յամենայն եկեղեցիս Հայոց: Ի սիս արձանացուցանել զպատմութիւն եկեղեցւոյ մերոյ յամէ փոխման Աթոռոյն ի Ս. Էջմիածին մինչեւ ցայսօր: Ընդ սմին եւ Մեք արժանի համարիմք եւ պատուիրեմք, զի յայսմնեւ յամենայն օրացոյցս եկեղեցւոյ մերոյ յաւուր սոնի Համբարձման Տեառն յաւելցի յիշատակս այս Տարեդարձ փոխման Հայրապետական Աթոռոյն Հայոց ի Ստոյ ի Ս. Էջմիածին յամի Տեառն 1441, եւ պատել յեկեղեցիս զայս սոն ազգային հանդիսիւ եւ մաղթանօք եւ երգով «Էջ Միածինն ի Հօրէ» շարականին:

Աղաչեսցուք զԱմենակալն Աստուած, զի անաստան պահեսցէ զեկեղեցի իւր սուրբ յամենայն թեմամեաց երեւելեաց եւ աներեւութից, եւ կարգասցուք առ նա ըստ հանապազօր մաղթանաց մանկանց եկեղեցւոյն՝ «Բարեխօսութեամբ վերին քն զօրաց միշտ անճարժ պահեա զԱթոռ Հայկազնեայս»:

Գ Է Ո Ր Գ Զ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 20-ն սեպտեմբերի 1946 ամի
յերկրորդում ամի Հայրապետութեան մերում
ի Ս. Էջմիածին:

